

MIRCEA ELIADE IN THE PERSPECTIVE OF A POLISH ESSAY-WRITER

Magdalena Filary

Lecturer, PhD, University of Craiova

Abstract: In 2002, the book «The night path» (Ścieżka nocy) appeared in Poland at the Znak Publishing House in Krakow, which is a collection of essays written by Ireneusz Kania and made up of six parts. The first part is the interview with Ireneusz Kania on pessimism - the cultural concept of the author. The second part reflects on the essence of ritual culture and functions in different civilizations. In the third part there are essays about the Orient and the perspective of the closeness between Buddhism and Christianity. In the fourth part, there are texts dedicated to the most eminent Romanian intellectuals, such as Mircea Eliade, Emil Cioran and Constantin Noica. And the next two parts are devoted to the «biblical fingerprints» and to the musical fascination of the author. The book ends with reflections on death and the sources of evil. To emphasize the importance of this book that we will present in our work, we will quote the words of the publishing house on the fourth cover:

«Ireneusz Kania is a very exceptional character in the Polish cultural landscape. An eminent translator of twenty-one languages, including Sanskrit, Tibetan or Hebrew, an eminent connoisseur of the Kabbalah, culture and tradition of India, Tibet and China, as well as the patrimony of Romanian humanity... «The night path» is a passionate reading, not only because of the author's special erudition, which unfolds freely in different cultures and traditions, but also because of the exceptional clarity of the arguments, which makes, under the guise of Ireneusz Kania, the most hermetic and foreign phenomena for the man of the West to become clear and easy to understand.»

Keywords: Eliade, religion, Orient, philosophy, Kania

În interviul care apare la începutul cărții între Ireneusz Kania¹ și Krzysztof Dorosz², acesta din urmă îi pune lui Kania următoarele întrebări: „... să-l evocăm pe Eliade pe care Dvs. l-ați tradus de mai multe ori și despre care ați scris. Eliade considera că însăși viața omului poate fi un proces de inițiere, că nu totdeauna trebuie să ne folosim de anumite ritualuri speciale. În drumul personal de viață, Eliade vedea motive de inițiere. Dar oare această regulă se referă la fiecare dintre noi sau doar la cei aleși? Și dacă inițierea se poate petrece inconștient, ca să nu spunem mecanic? Să ne luăm ca exemplu unul dintre cele mai cunoscute motive de inițiere, de multe ori descris de Eliade: coborârea în Infern [...] Să întrebăm mai departe: cum să facem diferența între coborârea de inițiere în Infern și ajungerea în Infern? Cum să deosebim neantul care este un haos creativ și după care poate exista o lumină față de neantul care este rezultatul descompunerii ce nu duce nicăieri, ca într-un final să ne devoreze pentru totdeauna?»³

Kania răspunde în felul următor:

¹**Ireneusz Kania** (n. 1940) - traducător polonez și poliglot. A tradus numeroase cărți din mai multe limbi, mai ales cele românești și asiatice. Din 1977 se ocupă de traduceri, începând ca traducător de portugheză. A terminat studii din domeniul filologiei românești la Universitatea Jagiellonă din Cracovia unde a și ținut cursuri despre traducere literară. Eseișt, specialist în budism și cabala. Autor al lucrărilor despre Tibet, publicate în Polonia, SUA, India, China, Ungaria și România. În 1995 a primit Premiul PEN Club-ului Polonez pentru traducerea literaturii străine în limba polonă. Printre scriitorii pe care i-a tradus se numără: Umberto Eco, Mircea Eliade, Robert Graves, Jack London, Constantin Noica.

²**Krzysztof Dorosz** (n. 1945) - eseist și publicist polonez, autor al numeroase cărți pe tematica religiei.

³ Ireneusz Kania, *Ścieżka nocy*, Cracovia, 2002, pp. 19-20.

„Acest lucru este foarte interesant, dar cred că îl putem explica destul de simplu. Eliade, care tocmai a încercat să înțeleagă viața ca o călătorie de inițiere, a crezut că are șansa să ajungă la scopul conceput nu numai religios, ci și epistemologic, ca o ultima înțelegere a realității. Și Eliade înțelegea viața sa ca o călătorie prin labirint și în multe din scrierile sale își exprima credința că abia când ajunge în mijlocul labirintului, deci va coborî cât mai adânc posibil, va putea ieși din acest labirint. Dar care este diferența între coborârea în Infern la Eliade și Cioran? Sau care este diferența între coborârea mântuitoare în Infern și cea care îl poate anihila pe om? Destul de simplu. Și anume, călătoria de inițiere în sensul lui Eliade și a marilor religii este o călătorie extrem de periculoasă, dar cu garanția finalului cu totul favorabil. De ce? Pentru că omul nu merge singur. Răzbind prin labirint, adică într-o călătorie de inițiere, omul este protejat de spirite bune și înarmat cu instruiri religioase corespunzătoare. E suficient să evocăm aici un scenariu de inițiere din Cartea tibetană sau egipteană a Morților ca să ne dăm seama de aceasta. Acolo, „sufletul” călător este dotat cu instruiri vaste primite de la preot sau îndrumătorul duhovnic și simte după acestea forța credinței sale, forța spiritelor protectoare și a lui însuși Dumnezeu. Repet încă o dată: într-o călătorie de inițiere omul nu pleacă singur. Are sprijin în tradiție. Arhetipul unor astfel de situații este răzbaterea lui Tezeu prin labirint; el știe că firul Ariadnei îl va aduce înapoi”⁴.

Apoi, Dorosz îl întreabă pe Kania despre faptul că într- unul dintre interviurile sale îl citează pe Cioran, care a spus despre Eliade că este „un om religios fără credință” și ce poate însemna aceasta? Kania îi răspunde:

„Cioran a explicat aceste cuvinte de câteva ori. Știa că Eliade a fost nu numai profund fascinat de lumea credinței percepută în sensul larg sau al diferitelor credințe, dar și adeptul convingerii că fiecare om este *naturaliter religiosus*. În schimb, despre credința proprie nu prea a vorbit. Privea omul, lumea și viața proprie din perspectiva religioasă. Am mai vorbit despre viață ca un scenariu de inițiere. Aceasta este de fapt o perspectivă religioasă, nu o putem rupe de un fel sau altul de tradiția spirituală. Eliade, într-un sens, se identifica cu ortodoxia în care a crescut, niciodată nu s-a rupt de ea. Totuși, nu practica și nu se ducea la biserică. Am scris cândva un scurt articol despre religiozitatea lui Eliade, pe care el o înconjură cu mister. Am încercat să aflu în ce a constat aceasta și am ajuns la concluzia că era vorba de așa-numitul creștinism cosmic, pe care îl descria de multe ori, și al cărui model s-a păstrat cel mai bine în Balcani, în lumea țăranilor români. Până astăzi, el este acolo destul de viu. Creștinismul cosmic, deci cel care nu prea ține cont de dogmele formalizate ale Bisericii și își însușește credința mai degreabă din apocrife decât din dogmele bisericesti. Pe teritoriul României credința apocrifă a fost enormă și a avut un rol mult mai mare decât interpretarea oficială a Bisericii. În afară de aceasta, ea are legături strânse cu așa numita religie cosmică a altor popoare, mai ales indoeuropene, de exemplu, pe teritoriul Indiei. Aceasta de fapt l-a direcționat pe Eliade pe de o parte pe drumul orientalisticii, către cercetări asupra culturii și spiritualității indiene, iar pe de altă parte, către știința religiilor. El a fost un om de natură religioasă, privea lumea din punct de vedere religios, dar formal nu se identifica cu nicio religie. Din opinia lui despre lume au făcut parte diferite motive, nu numai creștine, dar cu precădere ortodoxe. În convingerea mea există acolo un motiv indian foarte clar: Eliade privește viața sa și din perspectiva legii indiene karmana; acest lucru este absolut evident. Pe când Cioran constata că dacă omul este religios cu adevărat, nu se poate ca toate religiile să fie la fel de importante pentru el. Dar Cioran a avut tendința de a folosi opoziții foarte aspre. A văzut realitatea în negru sau alb și nu și-a bătut capul cu zona gri a nuanțelor. A crezut în acest caz că omul religios trebuie să aleagă o singură credință și o singură religie și a avut o

⁴*Ibidem*, pp. 20, 21.

atitudine critică față de Eliade, care, în știința sa descriptivă a religiilor, orientată practic structuralist, nu evaluează religia. Pentru el, așa-zisele religii primitive ale australienilor sunt la fel de importante și interesante precum cele mai mari religii instituționale, iar după examinarea lor se dovedesc la fel de rafinate și sofisticate.”⁵

Publicistul Dorosz continuă discuția cu Ireneusz Kania, spunând că avem de a face cu procese naturale care au loc într-o ființă pe care el o numește *homo religiosus*. În continuare, Dorosz întreabă dacă pentru împlinirea lor nu este necesar actul credinței referindu-se la cuvintele lui Cioran despre Eliade ca „un om religios fără credință.” Kania spune: „această constatare a lui Cioran, ca de obicei la el, este exagerată. Cunosând lucrările lui Eliade, eu nu aș spune așa. Eliade, mai ales în jurnale, dă expresia convingerii că venirea lui Christos și Întruparea este un fapt cu o mare importanță cosmică, un eveniment, care a schimbat totul. Simt aici atitudinea lui personală față de acest eveniment. Aceasta nu este o atitudine a unui om de știință care doar constată prin descrierea unei stări de fapt. Eliade de multe ori se întoarce la venirea lui Christos și este greu să nu simțim în aceasta fascinația personală [...] Eliade pune clar acest eveniment în centrul istoriei. Face aceasta bineînțeleș într-un mod delicat și discret, pentru că a fost în același timp istoric al religiilor. A considerat că un istoric al religiilor este credibil doar atunci când pune în paranteze convingerile proprii, pentru că numai o astfel de atitudine îi permite să arate obiectiv problema asupra căreia lucrează. Și a respectat aceasta consecvent”⁶.

Dobosz remarcă pe parcursul interviului faptul că lumea lui Eliade constituie pentru Kania o alianță nu atât de mult din alegere, ci din natură, dar totodată se poate observa o distanță față de Eliade. Dobosz îl întreabă pe Kania în ce privință îi este Eliade apropiat și în ce îndepărtat și dacă a influențat mult imaginea lui asupra omului și lumii, iar Kania răspunde:

„Cu Eliade, cu personajul lui, viața lui, personalitatea lui, nu numai cu opera lui am de-a face de destul de mult timp. Prima oară am întâlnit acest nume și aluziile la acesta când, în 1963, fiind student la romanistică și românică, am fost pentru prima oară în România. Atunci nu se putea vorbi acolo despre Eliade. A fost interzis total și numai pe ascuns se puteau auzi mențiuni despre el. Toate acestea m-au fascinat și am început să mă interesez de acest personaj. Îmi este apropiat din mai multe motive, dar unul dintre ele este unul special, poate chiar puțin amuzant. Și anume viața lui Eliade și viața mea – bineînțeleș *toutes proportions gardées* – dovedesc asemănări uimitoare. Începând cu copilăria, cu diferite preocupări și pasiuni prin curiozitatea neobișnuită a lumii, ca să nu spun sete de cunoaștere, până la întâmplările vieții asemănătoare. Eliade, ca și mine, și-a început preocupările mai serioase cu filozofia Italiei din Renaștere. În afară de aceasta, în viața lui se văd ambiții și aspirații asemănătoare, drame existențiale asemănătoare după cum am aflat cândva din jurnalele lui, care au demonstrat o structură psihică asemănătoare. Toate acestea au făcut ca Eliade, ca personaj, să-mi devină foarte apropiat. În afară de aceasta, a fost rodul culturii și pământului care m-a fascinat de foarte mult, adică al României. Este o țară nemaipomenit de interesantă. Iar Eliade a fost român și, spre deosebire de Cioran, niciodată nu a renunțat la România. Și când am făcut cunoștință cu creația lui Eliade, cu operele lui mari, s-a dovedit că abordarea lui despre culturile spirituale, în sensul larg, ale celorlalte popoare, triburi, a altor zone a lumii, îmi convine mult și nimerește în intuițiile mele. Aceasta a permis să scoată din extrem de bogata magmă a fenomenelor spirituale și culturale anumite structuri care într-adevăr se schimbă în timp, dar la un moment dat prezintă o logică închisă. Observațiile lui

⁵*Ibidem*, pp. 23-24.

⁶*Ibidem*, pp. 24-25.

Eliade s-au suprapus cu studiile mele proprii de dinainte, mai ales asupra culturilor Orientului Îndepărtat. Am început să învăț limba chineză la 20 de ani, sanscrita mai înainte, iar ebraică și mai devreme. Am avut deja anumite intuiții proprii, dar aceasta a fost un mare haos. Atunci a venit Eliade cu propunerea cercetării acestor civilizații îndepărtate și a lumilor spirituale. Am considerat-o ca o propunere pentru mine și de această impresie nu m-am mai despărțit practic niciodată. Astăzi cred în continuare că gândurile lui fundamentale ajung departe și sunt euristic curente, iar în sfera personalității văd acum între noi diferențe majore. Poate îmi pare rău s-o spun, dar cu timpul observ realitatea lumii în culori din ce în ce mai închise. Aceasta nu este pesimismul fundamental, ci pesimismul istorico-filozofic. Eliade, în schimb, a fost un mare optimist existențial. În contextul întregii lui personalități, a omului destul de slab psihic, foarte predispus la depresie, acest optimism mi s-a părut un pic forțat și artificial. De exemplu, optimismul de cunoaștere: Eliade a fost un fel de om al Renașterii și nu punea restricții posibilităților noastre de cunoaștere. Iar mie această atitudine îmi este destul de străină. Cu timpul sunt din ce în ce mai convins că posibilitățile de cunoaștere ale omului sunt până la urmă destul de mici și ne este foarte departe înțelegerea esenței realității. Poate aceasta are legătură cu faptul că Eliade niciodată nu a fost interesat de fizica contemporană și nu se pricepea la aceasta. Nici eu nu prea mă pricep, dar sunt ferm interesat de aceasta și văd că în ciuda splendidelor realizări ale fizicii, definitivul orizont al cunoașterii ni se îndepărtează. După părerea mea, aceasta este pe termen lung fără speranță; lumea este de fapt pentru noi incognoscibilă, iar Eliade a considerat altfel”⁷.

În capitolul intitulat „București și împrejurimi” au fost cuprinse trei eseuri despre Mircea Eliade, și anume: *Între întâmplare și necesitate, deci viața ca «o încercare a labirintului»*, care a apărut pentru prima oară în 1989 ca prefață la traducerea în poloneză a cărții *Promisiunile echinoctiului*, al doilea eseu este intitulat *Criptoautobiografia fantastică a lui Mircea Eliade* și cel de-al treilea *Rendez-vous pe Calea Lactee (Despre romanele «Maitreyi» al lui Mircea Eliade și «Dragostea nu moare» al lui Maitreyi Devi)*.

În eseu *Criptoautobiografia fantastică a lui Mircea Eliade*, Ireneusz Kania povestește unul dintre cele mai cunoscute basme românești, și anume *Tinerete fără bătrânețe și viața fără de moarte*. Kania, încă la începutul eseului, vorbește despre bogăția folclorului românesc, întrebându-se în același timp de ce în beletristica lui Eliade, care scria romane și povești fantastice, găsim foarte puține opere despre folclorul românesc cunoscut prin bogăția și diversitatea motivelor și abordării lor profunde. Povestea *Tinerete fără de tinerete*⁸ face o excepție, deoarece referirile lui la folclor sunt clare și aceasta nu este o întâmplare, pentru că, după cum spune însuși Eliade în *Jurnalele*⁹ sale, ideea de a scrie această scurtă poveste i-a venit brusc, în vara anului 1976, în timpul excursiei cu mașina în Egipt. Kania spune că nu este de mirare că Eliade s-a dus cu gândul la basmul românesc, deoarece, fiind cercetător al tradițiilor și miturilor diferitelor popoare, știa foarte bine și aprecia literatura orală *băștinașă*, care de multe ori a fost o inspirație creatoare pentru el, drept dovadă cuvintele lui Eliade în cartea sa, *Aspecte ale mitului*:

„Basmul înfățișează totuși structura unei aventuri infinit de grave și responsabile, deoarece el se reduce, de fapt, la un scenariu de inițiere: regăsim întotdeauna probele de inițiere (lupte cu monstrul, piedici în aparențe de netrecut, enigme de rezolvat, munci imposibil de îndeplinit etc.), coborârea în Infern sau Înălțarea la Cer, sau moartea și învierea

⁷ *Ibidem*, pp. 25-27.

⁸ În limba română a apărut pentru prima oară în nr. 15 (1978) și 16 (1979) al „Revistei Scriitorilor Români” din München. În România (în versiunea cenzurată) a apărut în volumul de nuvele *În curte la Dionis* în 1981, la Editura Cartea Românească.

⁹ M. Eliade, *Fragments d'un Journal*, v. II, 1970-1978, Gallimard, Paris, 1981, p. 308.

(ceea ce e de fapt același lucru), căsătoria cu o Prințesă. [...] Fără să-și dea seama, și crezând că se amuză, sau că evadează, omul care trăiește în societățile moderne încă mai beneficiază de această inițiere imaginară oferită de basm. [...] Începem azi să ne dăm seama că ceea ce se numește *inițiere* este consubstanțial condiției umane, că orice existență se constituie dintr-un șir neîntrerupt de *probe*, de *morți* și de *învieri*...”¹⁰

Kania observă că motivul scenariului de inițiere a fost unul dintre cele mai importante preocupări ale lui Eliade, iar categoriile „unei încercări de inițiere” le aplica și în viața sa. Despre aceasta Kania a scris mai detaliat în eseurile *Despre o propunere axiologică a lui Mircea Eliade și Între întâmplare și necesitate, adică viața ca o încercare a labirintului*.

După cum se știe, scopul călătoriei eroului unei astfel de povești, pe care îl întâlnim des în toate tradițiile și culturile, după învingerea tuturor obstacolelor și „încercărilor”, este cucerirea unei prințese, elixirului nemuririi, unui talisman care îndeplinește toate dorințele, unei flori fermecate etc. Fiecare din aceste lucruri îl duce pe eroul poveștii spre altă lume, una „perfectă” identificată cu nemurirea, cu tinerețea fără bătrânețe, fără griji și suferințe. Aceasta este posibil datorită așa-numitei, în terminologia lui Eliade, *rupture de niveau*, adică eliberarea de la existența laică. Această schimbare existențială este însoțită des de hierofanie, și anume apariția elementului divin¹¹.

Kania, analizând nuvela *Tinerete fără de tinerete*, spune despre castelul celor trei zâne că este simbolul situației noi ontice a eroului. Viața dincolo de timpul trecător pe care o duce Făt-Frumos este modelul de existență divină, atins numai cu prețul suferințelor și încercărilor.

De asemenea, Kania observă că Eliade modifică și îmbogățește schema basmului. Dominic Matei visează să obțină cunoștințe supraumane, ceea ce implică schimbarea statutului ontic. În urma lovirii de fulger, eroul nu numai că nu moare, dar primește „un corp nou” și abilități intelectuale deosebite, fiind totodată smuls din timp și încetează să îmbătrânească. Aceasta se petrece nu întâmplător în ajunul Paștelui, sărbătorea învierii și a reînnoirii vieții. Kania îl invocă pe Matei Călinescu care, în eseu său, *Fantastic and Interpretation in Three of Mircea Eliade's Novellas: «Youth without Youth» and «Nineteen Roses»* (1989)¹², atrage atenția asupra asemănării acestei nuvele cu *Faust* de Goethe (acesta hotărăște să se sinucidă, dar părăsește această idee auzind clopote care prevestesc Paștele). Intervenția din cer previne sinuciderea lui Dominic, imediat după ce aude clopotele de la mănăstirea metropolitană.

Kania remarcă un lucru caracteristic, și anume faptul că atât Făt-Frumos, cât și Dominic Matei îmbătrânesc după ieșirea din timpul sacru, din ce în ce mai repede odată cu apropierea de locurile natale, iar moartea îi găsește tocmai acolo. Călinescu atrage atenția asupra momentului simbolic în care se termină existența laică a lui Dominic Matei, și anume în Ajunul Crăciunului, la fel cum momentul „renașterii” s-a suprapus cu moartea lui Christos. Kania subliniază că această ambivalență a morții și nașterii este foarte clară în concepțiile lui Eliade ca istoric al religiilor. De asemenea, Kania amintește de disproportionalitatea reciprocă a timpului sacru, mitic și laic. Când *sacrum* intră în viața omului, tulburând cursul lui zilnic, are loc *rupture de niveau*. În categorii psihologice, acest fenomen se poate descrie ca percepție subiectivă a lungimii timpului. Kania menționează și faptul că schimbarea înfățișării lui Dominic ca să-l ascundă față de Gestapo ilustrează încă o idee a lui Eliade,

¹⁰ M. Eliade, *Aspecte ale mitului*, pp. 188-189.

¹¹ Ireneusz Kania, *Między przypadkiem a koniecznością* [în:] *Ścieżka nocy*, Editura Znak, Cracovia, 2002, p. 155.

¹² Matei Călinescu, *Fantastic and Interpretation in Three of Mircea Eliade's Novellas: «Youth without Youth» and «Nineteen Roses»*, Part two, „Agora”, vol. 2, nr. 1, 1/1989, pp. 230-236.

prezentă și dezvoltată în multe dintre lucrările lui teoretice, și anume faptul că ceea ce este sacru apare des sub aspectul vieții de zi cu zi.

Kania încheie dezbaterea sale cu constatarea că și în *Tinerete fără de tinerețe* avem de-a face cu o exemplificare beletristică a ideilor care îl preocupă pe Eliade-savantul și fac parte din principala tendință a lucrărilor și căutărilor lui. De asemenea, Kania subliniază și prezența motivelor autobiografice în nuvelă. Începând să o scrie, Eliade avea aproape șaptezeci de ani și a pornit la drum ca să găsească „timpul pierdut” și locurile cunoscute și drage lui din țara natală. În Dominic Matei înainte de schimbare îl putem regăsi pe însuși Eliade în tinerețe.

La final, Kania spune: „vedem deci că în structura și firul basmului popular Eliade a remarcat un fel de «ramă», în care a cuprins surprinzător de multe idei dragi lui, împletindu-le perfect în țesutul reminiscenței din viața proprie. În ciuda evidentelor elemente catastrofico-optimiste ale futurologiei (autorul dă expresie acestora și în «Jurnale») în «Tinerete fără tinerețe», această poveste este mai degrabă o privire înapoi. Unitatea operei și vieții, adecvată lui Eliade și vizibilă în multe opere beletristice ale lui, în «Tinerete fără tinerețe», unul dintre ultimele roade ale inspirației lui de scriitor, atinge cea mai mare intensitate, potențată încă de atmosfera poeziei, nostalgiei – poate și unei neîmpliniri? – care emană din această poveste și îi dă atâta farmec”¹³.

Al treilea eseu despre Mircea Eliade cuprins în cartea lui Kania, intitulat *Rendez-vous pe Calea Lactee*, prezintă analiza romanelor *Maitreyi* al lui Eliade și *Dragostea nu moare* al lui Maitreyi Devi. Kania începe eseuul său cu cuvintele lui Eliade din Jurnalul din data de 13 aprilie 1973: „Împrejurările fac că iar o văd pe M... Patruzeci și trei de ani au trecut de la ultima noastră întâlnire. Am impresia că trăiesc ceva incredibil, fals, ireal, ceva într-un fel de foarte rău gust”¹⁴. Acestea a fost un fel de comentariu după ce s-a întâlnit cu Maitreyi Devi. Kania spune că Eliade știa că astfel de întâlniri după ani de zile sunt periculoase și se termină de obicei trist și că mai bine este să păstrăm amintirile în memorie, decât să ne confruntăm cu realitatea. În ceea ce o privește pe Maitreyi, ea a plecat în America să se întâlnească cu fosta iubire plină de teamă. Fiind o femeie inteligentă, nu a putut să aibă iluzii, dar totuși a avut speranța că împotriva timpului trecător îl va regăsi neschimbat, cum era pe vremuri. Atunci Maitreyi a aflat întâmplător că Eliade, după doi ani de la întoarcerea din India, a publicat în România un roman în care a descris povestea lor de dragoste, care a avut și un succes mare. Maitreyi se simte tulburată, dar în același timp își reamintește vechiul sentiment și dorul după omul pe care l-a iubit în tinerețe. Durerea neîmplinirii se împletește cu sentimentul de vină față de soțul ei și dorul după Mircea. În realitate, dorește să-și întâlnească încă o dată fosta sa iubire, pentru că îl iubește în continuare.

Kania explică că toată această istorie este povestită de protagonistă în cartea *Dragostea nu moare* care în Polonia a apărut cu titlul *Mircea*. Aceasta este o replică la romanul lui Eliade. Kania menționează și faptul că astfel s-a împlinit și dorința lui Constantin Noica, care, în anii '70, a însoțit-o pe Maitreyi când a venit în România să discute la o editură din București despre publicarea cărții sale care a apărut în 1974 cu titlul original în bengali *Na hanyate*, după care în engleză cu titlul *It Would Not Die* și s-a bucurat de un mare succes în India, câștigând numeroase premii literare. Eliade scrie în Jurnalul său că Noica a fost încântat de acest proiect, drept dovadă cuvintele lui: „ar fi minunat să dispunem de două versiuni a poveștii despre aceeași pasiune, scrise la un interval de patruzeci de ani”¹⁵.

După cum spune Kania, putem compara cele două romane în diferite feluri, în plus nu există în istoria literaturii multe situații asemănătoare în care ambii protagoniști ai unei

¹³ I. Kania, *Kryptoautobiografia fantastyczna Mircei Eliadego* [în:] Ścieżka nocy, Cracovia, 2002, p. 172.

¹⁴ M. Eliade, *Fragment d'un Journal*, v. II, p. 114.

¹⁵ *Ibidem*, p. 377.

povești de dragoste hotărâsc s-o transforme în operă literară și care o fac pornind din diferite puncte de vedere, deoarece reprezintă culturi și filozofii diferite. Totodată, amândoi au un talent scriitoricesc deosebit¹⁶.

Kania evocă aici schița *Trista, dar adevărata istorie a iubirii lui Mircea-Allan și Maitreyi-Amrita* (2001)¹⁷, scrisă de Kinga Dunin, publicistă poloneză, scriitoare, critic literar, sociolog al culturii. Aceasta subliniază conformitatea faptică a celor două versiuni ale aceluiași episod, precum și precizia demnă de apreciat mai ales la Maitreyi Devi care a scris din perspectiva unei perioade mari de timp și fără să aibă un jurnal. Kania observă că cele două relatări se deosebesc evident într-un punct, și anume în împlinirea fizică a iubirii celor doi protagoniști. De asemenea, Kania remarcă faptul că tehnica romanelor lui Eliade este destul de tradițională, pe când Maitreyi folosește o tehnică narativă modernă, chiar dacă stilistic este un pic demodată. Retrospecțiile și apropierea din cadru fac că povestea ei devine mai vie. Portretul lui Maitreyi desenat de Mircea-Allan se remarcă prin bogăția culorilor și nuanțelor, de la cele mai delicate până la cele mai intense, saturate, de contrast, ceea ce îl convinge pe cititor că, în ciuda exagerărilor artistice și abuzului exoticii culturale, aceasta este o imagine apropiată originalului și poate chiar se apropie de personajul realist. Este un portret uimitor. Maitreyi trăiește în două lumi: pe de o parte este o fată tânără, sensibilă, naivă, visătoare, pe de altă parte este o femeie matură intelectual, poetă și eseistă interesată de filozofie. Trăiește lumea în mod panteist și ascultă cu mare atenție spiritul ei – Brahman pe care îl caută în propriul Eu, celdespre care Gita spune: *na hanyate hanyamane sarire* (sufletul nu este ucis când trupul este ucis). Tocmai cuvintele *na hanyate* au devenit titlul versiunii bengale a cărții lui Maitreyi. Ele sunt cheia pentru înțelegerea ei corectă. O iubire eternă, o legătură între suflete care depășește vremelnicia trupească, aceasta este ceea ce o interesa cu adevărat pe tânăra Maitreyi. Kania spune că este surprinzător faptul că aceeași atitudine în această privință a prezentat și Eliade, chiar dacă pare altfel.

Kania este de acord cu filozoful și criticul literar francez Gaston Bachelard, care a descoperit în carte „mitologia plăcerii”. Descrierea literară a relației cu Maitreyi este o descriere a unei „realități mitice”, așa cum spune însuși Eliade. Kania consideră că aici trebuie menționată o trăsătură de caracter a lui Eliade, despre care spune în romanul său în felul următor: „Dar e ciudat cât de mult îmi place să aud vorbindu-se rău de cei pe care îi iubesc sau de care mă simt aproape sau care îmi sunt prieteni. Când iubesc cu adevărat pe cineva, îmi place să ascult lumea bârfindu-l; asta îmi verifică oarecum anumite procese obscure ale conștiinței mele, pe care nu le pricep și de care nu-mi place să-mi aduc aminte. S-ar spune că paralel cu pasiunea sau interesul meu sincer față de cineva, crește o pasiune vrăjmașă, care cere suprimarea, alterarea, detronarea celei dintâi”¹⁸.

Maitreyi nu a înțeles aceasta, s-a simțit supărată, rănită în orgoliul ei de femeie. Pentru Eliade, întotdeauna a fost un lucru serios. A preluat de la profesorul său Nae Ionescu convingerea că adevărata iubire ar trebui să fie un instrument și un drum de (auto)cunoaștere, inițiere nu numai sentimentală, ci și intelectuală, chiar metafizică. Eliade a considerat iubirea ca una dintre cele mai importante probe de inițiere din viață. Mai mult decât atât, Eliade, la fel ca Maitreyi, a considerat că adevărata împlinire a iubirii nu este posibilă în această viață și pe această lume. Iar despre acest subiect a scris Eliade în cartea sa *Nuntă în cer*.

În ceea ce privește introspecția, Kania consideră că *Dragostea nu moare* câștigă față de *Maitreyi*. Totodată, autoarea a reușit să schițeze câteva foarte bune portrete psihologice: al

¹⁶ *Ibidem*, p. 176.

¹⁷ Kinga Dunin, „*Smutna, lecz prawdziwa historia miłości Mircei-Allana i Majtreji-Amryty*, în revista „*Ex Libris*”, nr. 42, 2001.

¹⁸ M. Eliade, *Maitreyi*, p. 6.

tatălui său, al lui Mircea și cel mai bun dintre toate, în opinia lui Kania – portretul ei însăși, de exemplu când Maitreyi se duce la culcare după ce părinții ei au aflat despre relația cu Allan și l-au dat afară, ea auzindu-l pe tatăl său spunând: „Trage jaluzele din dreptul ei. Ar putea să sară pe fereastră. În gândul meu mi-am zis: « N-aș face niciodată așa ceva. Viața este minunată. La fel și supărarea mea. Această viață arde ca o lampă»”¹⁹.

În opinia lui Kania, aceste două povești nu sunt doar despre iubirea neîmplinită, sunt mai ales povești despre dorul după Absolut, deoarece Amrita-Maitreyi nu l-a înțeles pe Allan-Mircea ca bărbat și european, iar el nu a înțeles-o ca hindusă. De asemenea, ambele romane emană o mare încredere în rolul literaturii de a curăța și de a da forță.

BIBLIOGRAPHY

- Călinescu, Matei, *Fantastic and Interpretation in Three of Mircea Eliade's Novellas: «Youth without Youth» and «Nineteen Roses»*, Part two, „Agora”, vol. 2, nr. 1, 1/1989, pp. 230-236.
- Devi, Maitreyi, *Dragostea nu moare*, București, Editura Amaltea, 2009.
- Dunin, Kinga, Smutna, *lecz prawdziwa historia miłości Mircei-Allana i Majtreji-Amryty*, în revista „Ex Libris”, nr. 42, 2001.
- Eliade, Mircea, *Maitreyi*, București, Editura Minerva, 1997.
- Eliade, Mircea, *Nuntă în cer*, București, Editura Minerva, 1986.
- Eliade, Mircea, *Fragments d'un Journal*, v. II, 1970-1978, Gallimard, Paris, 1981.
- Eliade, Mircea, *Majtreji*, traducere de Irena Harasimowicz, Varșovia, Editura Czytelnik, 1988.
- Eliade, Mircea, *Aspecte ale mitului*, traducere de Paul G. Dinopol, București, Editura Univers, 1978.
- Kania, Ireneusz, *Ścieżka nocy*, Cracovia, Editura Znak, 2002.
- Kania, Ireneusz, *Constantin Noica: kultura jako projekt soteriologiczny* [în:] *Ścieżka nocy*, Cracovia, Editura Znak 2002
- Kania, Ireneusz, *Kryptoautobiografia fantastyczna Mircei Eliadego* [în:] *Ścieżka nocy*, Cracovia, Editura Znak, 2002

¹⁹*Ibidem*, p. 114.